نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال بیست و سوم، شماره ۷۰، پاییز ۱۴۰۲

تدوین الگوی منطقه خلاق شهری از منظر سرمایه اجتماعی مطالعه موردی: منطقه یازده تهران

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۵/۰۷ **پذیرش نهایی:** ۱۳۹۹/۰۹/۲۲

صفحات: ۵۲۲ - ۵۰۵

محمد دوست‌حسینی: دانشجوی دکتری تخصصی، گروه شهرسازی، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران
Email: doosthoseinimohammad@gmail.com

وحید بیگدلی راد: گروه شهرسازی، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران[1]
Email: Vahid.Bigdeli@qiau.ac.ir

مریم معینی فر: گروه شهرسازی، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران
Email: maryammoinifarp@yahoo.com

چکیده

منطقه خلاق شهری باید توانایی حمایت از اقتصاد منطقه شهری، حمل‌ونقل هوشمند، بازآوری مدیریت و بهبود عملکرد زیست‌محیطی را داشته باشد و زمینه‌های تحقق سرمایه اجتماعی در جهت تحقق شاخص‌های سرمایه اجتماعی فراهم سازد. مقاله‌ی حاضر با هدف شناسایی عوامل تحققِ الگوی منطقه خلاق شهری از منظر سرمایه اجتماعی نمونه موردی: منطقه ۱۱ تهران در دستور کار قرار گرفته است. روش تحقیق توصیفی – تحلیلی است و بعد از مراجعه به منابع کتابخانه‌ای به بررسی ایده‌ها، دیدگاه‌ها و نظریات مرتبط و مفاهیم و دیدگاه‌ها و پیشینه‌ی تحقیق موردبررسی قرار گرفت. نمونه آماری شامل جامعه‌ی دانشگاهی و متخصصان شهری شاغل در مراکز علمی: برای بررسی نظرات و دیدگاه‌های جامعه‌ی دانشگاهی و متخصصان شهری شاغل در مراکز علمی مصاحبه‌ی تخصصی و عمومی از ابزار پرسشنامه استفاده شد. در همین راستا جهت پاسخ به سؤال‌ها و دست‌یابی به اهداف تحقیق و تحلیل نتایج پرسشنامه‌ها از نرم‌افزار SPSS و اکسل استفاده شد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد شاخص‌های میزان شرکت در انتخابات، میزان حضور در جلسات مربوط به امور منطقه و اهداف خلاقانه، میزان اعتماد به نهادها در سطوح مختلف، میزان اطلاع‌یابی درباره امور محلی و ملی و استعدادیابی، میزان احساس تأثیرگذاری بر رویدادها بیشترین امتیاز را کسب کرده‌اند و مقادیر ویژه هریک از عوامل شش‌گانه، بالاتر از مقدار ۱ بوده است و بررسی‌ها نشان می‌دهد که واریانس تجمعی تبیین شده توسط عوامل مربوطه در نمونه مطالعاتی در حدود ۶۹,۸۷۹ است که عوامل مربوطه گویای تبیین تدوین الگوی منطقه خلاق شهری در منطقه یازده شهر تهران بوده و ۷۰ درصد مقدار تحقق الگو برمبنای رویکرد سرمایه اجتماعی را بیانگر است.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی، منطقه خلاق شهری، منطقه یازده تهران، شهر خلاق.

---

[1] **نویسنده مسئول:** گروه شهرسازی، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.190.3]
[DOI: 10.61186/jgs.23.70.505]

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.190.3]

[DOI: 10.61186/jgs.23.70.505]

مقدمه

دو رخداد شهری شدن جهان و ظهور شهرهای جهانی از آثار و تبعات زندگی در دهه‌های اخیر است. امروز نیمی از جمعیت شش‌میلیاردی جهان ساکن شهرها هستند. اکثریت جهان به‌مرور تبدیل به شهر می‌شود. در سال ۱۸۰۰ میلادی تنها سه درصد جمعیت جهان در شهرها می‌زیستند. در سال ۱۹۵۰ این میزان به ۲۹ درصد و در سال ۲۰۰۰ به پنجاه‌درصد رسیده است. درحالی‌که سازمان ملل متحد ۸۰ درصد رشد دهه آینده را مربوط به شهرها، نه روستاها می‌داند (حبیبی، مهرآبادی، ۱۳۸۹:۹۸) طبق پیش‌بینی‌های سازمان ملل تا سال ۲۰۶۰ بیش از ۶۶ درصد مردم جهان در شهرها زندگی خواهند که نیازمند توجه جدی به نیازها و خواسته‌های شهروندان در سال‌های آتی است (سازمان ملل، ۲۰۱۶: ۴) و امروزه مناطق شهری که نیاز به وجود ۱۰۰۰ شهر با ظرفیت ۳ میلیون نفری جهت پاسخگویی به رشد سریع شهرنشینی دارد(Daffara,2011:682). به‌طوری‌که اکثریت این رشد در کشورهای درحال‌توسعه رخ خواهد داد. امروزه مناطق شهری در سراسر جهان با چالش‌ها و تغییرات بسیاری نسبت به ۲۰ سال قبل مواجه است. شهرها در یک بستر اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و فرهنگی عمل می‌کنند که اساساً با مدل‌های شهری قرن بیستم بسیار متفاوت است (سازمان ملل، ۲۰۱۶: ۶). از اواسط قرن بیستم، بحران‌های زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی در مقیاس جهانی به‌طور قابل‌توجهی تأثیر گذاشته است (لی، ۲۰۱۴: ۱۰). به‌خصوص در طول دو دهه گذشته، مناطق شهری در سراسر جهان در ابتکارات برای بهبود زیرساخت‌های شهری و خدمات، با هدف بهبود محیط‌زیست، شرایط اجتماعی و اقتصادی، بهبود جذابیت و رقابت شهرها تلاش بسیار زیادی کرده‌اند (لی، ۲۰۱۵ و ۲۰۱۴: ۱۰). این عوامل باعث می‌شود که شهرها رویکرد نوین و متفاوتی نسبت به حل مشکلات خود اتخاذ کنند. با نگاهی موشکافانه به برنامه‌ریزی‌ها و اقدامات انجام‌شده در بستر شهرها مشخص می‌شود که هدف نهایی تمامی این تلاش‌ها، تدوین الگوی منطقه خلاق شهری در سطح توسعه شهری کشورهای درحال‌توسعه همانند ایران و درنهایت افزایش رفاه شهروندان در شهرها می‌باشد (آمر و همکاران، ۲۰۱۳: ۲۵)، بدین ترتیب شهرها باید ظرفی برای آزادسازی پتانسیل‌های نهفته شهروندان باشند و در آینده توسط افرادی ساخته شوند که در آن ساکن‌اند و شهر بدان‌ها تعلق دارد. فلسفه شهر خلاق آن است که همیشه ظرفیتی بسیار بیشتر از آنچه در وهله اول به تصویر می‌آید، وجود دارد (سعیدی، ۱۳۸۹: ۵). شهر خلاق یک روش جدید در برنامه‌ریزی شهری است که چگونگی اینکه مردم بتوانند، فکر، برنامه‌ریزی و عمل خلاقانه در شهرها داشته باشند را توضیح می‌دهد و نشان می‌دهد که ما چگونه می‌توانیم شهرهایمان را از طریق بهره‌گیری از تفکرات و استعدادهای مردم، سرزنده و زیست‌پذیر شود (landry,2012:11)؛ بنابراین ضروری است سرمایه اجتماعی به‌عنوان پیوند ارتباطات میان اعضای یک شبکه یا منطقه شهری و منبعی باارزش اشاره مدنظر باشد؛ به خلق هنجارها، اعتماد متقابل و موجبات تحقق منطقه خلاق شهری شود (احمدی و محمدی بلبلان آباد، ۱۳۹۲: ۱۵۵). منطقه ۱۱ با وسعتی حدود ۱۲۰۰ هکتار و جمعیتی حدود ۲۸۸۸۸۴ هزار نفر از مناطق مهم مرکزی شهر تهران به شمار می‌آید. در اکثر طرح‌های فرادست این منطقه به‌عنوان بخشی از هسته مرکزی شهر معرفی‌شده است از ویژگی خاص این منطقه تنوع بسیار فعالیت‌ها و کاربری‌ها است (مهندسان مشاور پارت، ۱۳۸۵، مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵) طبق مطالعات انجام‌شده در محدوده موردمطالعه، حمایت‌های ضعیف مالی و اقتصادی، معضل بیکاری و مشاغل کاذب در

منطقه، گسیختگی اجتماعی در روابط و ناهنجاری اجتماعی، اقتصاد عدم پایدار، صنایع افول یافته به وجود آمده است که نیازمند تکیه‌بر سرمایه اجتماعی به‌مثابه تبدیل به منطقه‌ای خلاق شهری است. بنابراین پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل تحققِ الگوی منطقه خلاق شهری از منظر سرمایه اجتماعی نمونه موردی: منطقه ۱۱ تهران در دستور کار قرار گرفته است و با طرح سؤال مهم‌ترین عواملِ تحقق رویکرد سرمایه اجتماعی اثرگذار در دست‌یابی به منطقه خلاق شهری کدم‌اند؟ جهت رفع ابهامات مسئله تحقیق حاضر موردتوجه می‌باشد. در سایه سرمایه اجتماعی، روابط اجتماعی بین ساکنان بومی منطقه ۱۱ تقویت می‌یابد و رشد و توسعه اقتصادی نهادینه می‌شود و مساوات و برابری، همیاری و... زمینه‌های انسجام اجتماعی را فراهم می‌کند و آینده‌ای بهتر در پیش‌بینی طرح‌ها و پروژه‌های منطقه ۱۱ خواهد داشت و سنت‌ها و قواعد حاکم بر روابط اجتماعی به صورتی نتایج مثبت وضعیت اقتصادی، کالبدی و اجتماعی قابل‌درک خواهد بود. ایده‌ی منطقه خلاق شهری، منجر به افزایش کارایی اداری و اقتصادی که توسعه فرهنگ و جامعه را با استفاده از زیرساخت‌های شبکه‌ای، توسعه شهرک‌سازی تجاری، تمرکز قوی بر تحقق هدف‌های اجتماعی می‌شود و نقش صنایع با فنّاوری بالا و خلاق با رشد بلندمدت، چشم‌انداز کافی به نقش سرمایه اجتماعی و ارتباطی در توسعه‌ی شهری و ارتقا پایداری اجتماعی و زیست‌محیطی شده و قابل اهمیت است (ترینـد، ۲۰۱۷:۲). تدوین منطقه‌ی خلاق شهری با ورود شهروندان به عرصه‌های مختلف و مواجهه با مسائل مرتبط با شهر صورت خواهد گرفت. منطقه ۱۱ تهران به دلیل موقعیت خاص آن مکانی جذاب برای کار کردن و زندگی شهروندان، مکانی جذاب برای گردشگران (صنعت توریسم)، توانمند در شکوفایی بخش‌های مختلف اقتصادی (از راه به‌کارگیری فناوری و مدیریت صحیح آن) و هم‌چنین مرکز جذب بنگاه‌های مختلف نوظهور (خوشه‌ها و مراکز تحقیقاتی به‌ویژه در زمینه فناوری برتر) می‌باشد؛ قابل اهمیت است (ملک آبادی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰۱). به عبارتی با تحقق منطقه‌ی خلاق شهری می‌توان به اهداف حوزه‌های پژوهش راهبردی و فناوری فراگیر که سیاست‌های شهری مقامات دولتی، کسب‌وکار و برنامه‌های مربوط به شهر خلاق را تضمین می‌کند دست‌یافت و منافع اقتصادی شهروندان را ارتقا داد.

مبانی نظری و ادبیات تحقیق

سرمایه اجتماعی

ایده اصلی سرمایه اجتماعی بر تشریح عملکرد مدیریتی برتر، بهبود بازدهی گروه‌های مختلف و اعمال ارزش حاصل از پیمان‌های مصلحتی و تقویت روابط متصل عرضه به کار گرفته‌شده است و به‌عنوان منبعی در اختیار نفع عمومی یا افراد تأکید داشتند. پوتنام می‌گوید سرمایه اجتماعی می‌تواند موجب تقویت همکاری و به‌طور هم‌زمان گسترش روابط حمایتی دوجانبه در اجتماعات و ملت‌ها گردد و بنابراین می‌تواند ابزاری ارزشمند برای مبارزه با بسیاری از نارسایی‌های اجتماعی در جوامع مدرن، همچون جرائم که جزء جدایی‌ناپذیر آن‌ها هستند، باشد (McGrath,2005:46-47). از دیدگاه‌های مرتبط با سرمایه اجتماعی می‌توان به دیدگاه پیر- بوردیو (۱۹۳۰) اشاره کرد که بیان می‌کند سرمایه اجتماعی مجموع منابع واقعی یا بالقوه‌ای است که حاصل از شبکه‌ای بادوام از روابط کمابیش نهادینه‌شده، آشنایی و شناخت متقابل یا به‌بیان‌دیگر عضویت در یک گروه است یا از دیدگاه کلمن (۱۹۹۰: ۳۰۲)، سرمایه اجتماعی شامل برخی از جنبه‌های یک ساختار اجتماعی است

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.190.3]
[DOI: 10.61186/jgs.23.70.505]

که اقدامات خاصی از افراد درون ساختار را آسان می‌سازد (Xiaoying Qi,2018:2126-2127). سرمایه اجتماعی اصطلاحی است که برای توصیف مشارکت فرد یا موقعیت او در یک گروه اجتماعی خاص مورداستفاده قرار می‌گیرد و به‌طور خاص به زندگی آن‌ها کمک می‌کند. به‌عنوان‌مثال، در شهرهای کوچک، مردم تمایل دارند بیشتر از آنچه در شهر رخ می‌دهد بدانند و با افراد دیگر ارتباط برقرار کنند (T. Schuller,2010:5).

نظریه‌های سرمایه اجتماعی

نظریه‌های سرمایه اجتماعی به‌عنوان چارچوبی بر روابط شبکه‌ها و ساختار منابع، آموزش و مشارکت‌های افراد تمرکز می‌کند و راه‌های رسیدن راحت‌تر به آرمان‌های فردی یا گروهی را فراهم می‌کند و وجود نظریه سرمایه اجتماعی به‌منظور برقراری ارتباط اجتماعی ضروری است (Massey,1998). به‌وضوح، بدون ایجاد رابطه با افراد خاص و شبکه‌های توسعه‌یافته، برای ساختارهای اجتماعی ماهیتی وجود ندارد (Machalek,2015:6).

نظریه پیوندهای ضعیف

نظریه پیوندهای ضعیف برگرفته از مقاله نیک گرانو وتر (نیک گرنوتر[2]) در سال ۱۹۷۳ با نام "توانایی یا پایداری پیوندهای ضعیف" است که در مورد گسترش اطلاعات از طریق شبکه‌های اجتماعی بود. در آن زمان، شبکه اجتماعی تقریباً در دنیای بیرونی موردتوجه قرار گرفت. بعضی از پیوندهای ضعیف بهتر از سایر پیوندها هستند. ارتباط ضعیف با دوستان شما مناسب و خوب است زیرا اطلاعات و ارتباطات شما با دوستان به دوستان شما ارتباطی ندارد و نیازی نیست آن‌ها در مورد ارتباطات شما اطلاعاتی داشته باشند(Maness,2017:10).

نظریه شکاف ساختاری

نظریه شکاف ساختاری اول، در اواخر دهه ۱۹۶۰ و اوایل دهه ۱۹۷۰، توسط هریسون وایت و گروهش ایده‌های رسمی که بر عدم وجود روابط بین افراد تمرکز دارند (شکاف) را موردبررسی قراردادند(Labun,2014:2078) نظریه شکاف ساختاری یک مفهوم از مطالعات مربوط به سرمایه و شبکه اجتماعی است که در اصل توسط رونالد استوارت برت[3] توسعه داده شد. مطالعه نظریه شکاف‌های ساختاری، در حوزه‌های جامعه‌شناسی، اقتصاد و علوم کامپیوتر را نیز در برمی‌گیرد. برت این مفهوم را در تلاش برای توضیح منشأ تفاوت‌ها در سرمایه اجتماعی معرفی کرد؛ که افراد دارای مزیت‌های موقعیتی خاص/ زیان‌های ناشی از این هستند که چگونه در روابط با دیگران یا دیگر ساختارهای اجتماعی نهادینه می‌شوند. یک شکاف ساختاری به‌عنوان شکاف بین دو فرد که منابع مکمل برای اطلاعات دارند، درک می‌شود. نظریه شکاف ساختاری به یک ایده اساسی تکیه دارد که همگنی اطلاعات، ایده‌های جدید، به‌عنوان یک میانجی بین دو یا چند گروه مرتبط عمل می‌کند و می‌تواند مزیت‌های رقابتی مهمی به دست آورد. به‌طور خاص، موقعیت ارتباطی بین گروه‌های متمایز به فرد اجازه می‌دهد تا داده‌های ارزشمند را از یک گروه به گروه دیگر منتقل کند. علاوه بر این، فرد می‌تواند همه ایده‌هایی را که از منابع مختلف دریافت می‌کند، ترکیب کند و ایده‌های مبتکرانه بین همه آن‌ها مطرح کند. این ایده

[2] Nick Granovetter
[3] Ronald Stuart Burt

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.190.3]
[DOI: 10.61186/jgs.23.70.505]

پشت نظریه شکاف ساختاری تا حدی به نظریه پایداری پیوندهای ضعیف، نزدیک است Burt, R. (S,2000:124).

نظریه منابع اجتماعی

نظریه منابع اجتماعی، تحقیقات در زمینه باورپذیری شرایط اجتماعی را تحت محدودیت‌های ساختاری و انتخاب‌های فردی (ازنظر روابط اجتماعی و ارتباطات اجتماعی) را موردبررسی قرار می‌دهد و مکان دارد نتایج متفاوتی و معناداری داشته باشد. افراد با توجه به منابع اجتماعی که به آن‌ها دسترسی داشته و استفاده می‌کنند؛ به‌عنوان‌مثال، ممکن است اعضای شبکه دارای قدرت نفوذ، تحصیلات عالیه و ... باشند و به‌عنوان منبع با ارزش شناخته شوند، اما این منابع تنها در صورتی سرمایه محسوب خواهند شد که فرد نیاز به آن منابع داشته باشد. به‌عنوان‌مثال، اگر فرد برای رسیدن به هدفی نیازمند قدرت نفوذ همکار خود باشد، آن منبع خودبه‌خود سرمایه تلقی خواهد شد و سایر منابع اعضا، مانند تحصیلات عالیه سرمایه به‌حساب نخواهد آمد. به‌طور خلاصه از دیدگاه این نظریه، اعضای موجود در شبکه دارای منابع با ارزشی هستند که می‌تواند فرد را در رسیدن به اهداف یاری رساند(Biswas,2001:8).

شهر خلاق و منطقه خلاق شهری

شهر خلاق مفهومی است که توسط دیوید یینکین[4] استرالیایی در سال ۱۹۸۸ توسعه یافت و از آن زمان به یک جنبش جهانی تبدیل‌شده است که منعکس‌کننده یک الگوی برنامه‌ریزی جدید برای شهرها می‌باشد. مفهوم "شهر خلاق " برای اولین بار در مجله ادبی Meanjin منتشر شد با این بیان یینکین که شهرها باید کارآمد و عادلانه باشند و متعهد به پرورش خلاقیت بین شهروندان خود و فراهم کردن مکان‌ها و تجربیات خلاقانه برای آن‌ها باشد. شهر خلاق نیاز به زیرساخت‌های فراتر از ساختمان‌ها، جاده‌ها و فاضلاب دارد. زیرساخت‌های شهر خلاق ترکیبی از سخت و نرم است. دومی شامل رویکرد یک شهر، چگونگی نزدیک شدن به فرصت‌ها و مشکلات، انگیزه‌ها، نگرش‌ها و نظام قانون‌گذاری است. برای اینکه یک شهر خلاق باشد، زیرساخت‌های نرم شامل: نیروی کار بسیار ماهر و انعطاف‌پذیر؛ متفکران پویا، افراد خلاق و مدیران اجرایی موردنیاز است. در شهر خلاق، هنرمندان و افراد درگیر در اقتصاد که خلاق هستند نقش مهمی را بازی می‌کنند. شهر خلاق، استعدادها را شناسایی و حفظ می‌کند تا بتواند ایده‌ها و سازمان‌های خلاق را بسیج کند. یک منطقه خلاق، مکانی است که الزامات موردنیاز زیرساخت سخت و نرم برای ایجاد جریانی از ایده‌ها و اختراعات، در برمی‌گیرد. یک منطقه خلاق می‌تواند یک ساختمان، یک خیابان، ناحیه یا محله و یا یک شهر باشد(Dan Eugen,2013:127). یک شهر خلاق شهری است که در آن تعاملات مدرن منحصر به رایانه نیست، بلکه تعاملات در ساختمان‌ها و زیرساخت‌های شهر جای گرفته و به مردم و مجموعه‌های دانش و فعالیت‌های فشرده ارتباطی اجتماعی مرتبط می‌شود. چنین شهری باید توانایی حمایت از اقتصاد خلاق، حمل‌ونقل هوشمند، یافتن راه‌های جدید برای نظارت و بهبود عملکرد زیست‌محیطی را داشته تا به شهروندان کمک کند تا از هر جنبه از زندگی استفاده مطلوب را ببرند و تا حد زیادی کارآیی، پاسخگویی و هزینه اداره شهر را بهبود بخشند (Yencken,2013:8).

[4] David Yencken

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.190.3]
[DOI: 10.61186/jgs.23.70.505]

اصول منطقه‌ی خلاق شهری

سازمان ملل اصول زیست‌محیطی، شکوفایی اقتصادی، حاکمیت سیاسی و تعامل و مشارکت فرهنگی که مربوط به شهر خلاق می‌باشند را در نظر گرفته است که می‌توانند به پیشرفت شهر و خلاق سازی شهر کمک به سزایی کنند که شامل موارد توسعه انرژی تجدید پذیر، حفاظت فضاهای طبیعی، کنترل مدیریت شهری، حمل‌ونقل هوشمند جهت و سیستم‌های حمل‌ونقل عمومی کارآمد، تولید مواد غذایی مطلوب، بازیافت مواد دور ریخته شده، تولید سازمان‌یافته جهت رفع نیازهای اساسی شهروندان، نظارت مالی ازجمله بودجه‌بندی مشارکتی، کاهش قابل‌ملاحظه مصرف بی‌رویه و استفاده از فناوری به‌عنوان ابزاری برای زندگی خوب می‌باشند (United Nations,2015:1-3).

عناصر شهر خلاق

عناصر شهر خلاق که با مشخصه‌های خود در بهبود پیشرفت شهر خلاق نقش اساسی دارند در زیر بیان‌شده‌اند:

۱. ارائه‌ی الگوهای مناسب: نمایش ارزش‌های نمادین میراث فرهنگی
۲. بازار کار و اشتغال: مجموعه‌ای متنوع از کارگران بااستعداد؛ آموزش حرفه‌ای؛ "بازار کار انبوه "
۳. بازاریابی متقابل: توسعه دانش ضمنی؛
۴. محیط ساخته‌شده، محیط زندگی و مسکونی: تنوع و ابعاد ساختمان؛ زندگی خیابانی پر جنب‌وجوش، فضاهای عمومی متنوع،
۵ امکانات رفاهی: جشنواره‌های فرهنگی؛ امکانات ورزشی در فضای باز؛ پارک‌ها، تأسیسات آموزشی؛ کتابخانه‌های خاص؛ فروشگاه‌های خاص؛ تنوع کافه و رستوران‌ها.
۶. مراکز رشد: شامل فضاهای مقرون‌به‌صرفه، ساختمان‌های قدیمی صنعتی و با اصالت می‌باشد.
۷. سیاست، حکومت و نظارت: ایجاد شرایط مناسب برای مردم به‌جای برنامه‌ریزی، همکاری بین مقامات محلی، شرکت‌ها و گروه‌های ذی‌نفع
۸. محیط اجتماعی: این عنصر شامل مواردی مانند پذیرا بودن؛ درک تفاوت‌ها؛ حمایت از بخش داوطلبانه و اجتماعی؛ حمایت از استعداد محلی، ارزش‌ها، تعامل اجتماعی؛ روابط بین فردی؛ بنگاه‌های اجتماعی می‌باشد.
۹. بخش دولتی: این عنصر که یکی از عناصر مهم شهر خلاق می‌باشد شامل ارتباطات مطلوب، کارمندان تحصیل‌کرده یک شهر؛ توانایی تفویض برخی از اختیارات و مسئولیت‌ها به افراد دیگر که آموزش‌دیده‌اند؛ کیفیت و تنوع خدمات عمومی؛ حمایت از مشارکت اجتماعی/ داوطلبانه؛ حمایت از مشارکت عمومی - خصوصی/ دولتی؛ حرفه‌ای‌گرایی؛ ساختار بودجه محلی؛ دیوان‌سالاری و فساد می‌باشد (Romein,2009:4).

چارچوب نظری تحقیق

انسان به‌طور ذاتی در تعامل با دیگران نیازهای خود را برطرف می‌سازد. اثرات این کنش‌های متقابل و نقش آن‌ها تا حدی است که حذف آن، زندگی را غیرممکن می‌سازد اما در این میان دانشمندان علوم اجتماعی با نگرش کنجکاوانه در جوامع به شناسایی این کنش‌ها پرداخته، به مجموع عواملی پی برده‌اند که آن را

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.190.3]
[DOI: 10.61186/jgs.23.70.505]

سرمایه‌های اجتماعی نامیده‌اند. درواقع شاخص‌هایی همچون اعتماد، همکاری و همیاری میان اعضای یک گروه یا یک جامعه است که نظام هدفمندی را شکل می‌دهند و آن‌ها را در جهت دستیابی به هدف‌های ارزشمند هدایت می‌کند. درواقع با تلفیق ارزش‌ها و نگرش‌های غالب در متن سرمایه اجتماعی، نوآوری خلاق و عملکرد اقتصادی در شهرها و محیط زندگی و مسکونی آن‌ها قابل تحقق است و محیط اجتماعی که دارای ارزش‌ها، تعاملات اجتماعی، روابط بین فردی و بنگاه‌های اجتماعی را در برمی‌گیرد که در رویکرد سرمایه اجتماعی به اهداف برنامه‌ریزی‌شده و ملزوم دست یابد. بدین ترتیب با بهره‌گیری از رویکرد سرمایه اجتماعی در این قسمت معیارها و شاخص‌های تحقیق استخراج‌شده است و در جدول (۱) ارائه می‌شود.

جدول(۱). جدول مدل مفهومی

تدوین الگوی منطقه خلاق شهری از منظر سرمایه اجتماعی (متغیر وابسته)				
	مشارکت اجتماعی	اعتماد اجتماعی	مشارکت مدنی	داوطلبی در اجتماع
معیارهای سرمایه اجتماعی (متغیرهای مستقل)	میزان اعتماد اجتماعی بین مبادلات اجتماعی جدید میزان شرکت در انتخابات میزان حضور در جلسات مربوط به امور منطقه و اهداف خلاقانه تعداد گروه‌های فرهنگی، فراغت و اجتماعی که فرد به آن‌ها تعلق دارد تعهد به سازمان‌های داوطلبانه خلاق و نوآور میزان فراوانی و شدت تعهد و منسجم	میزان اعتماد اجتماعی بین مردم میزان صداقت بین مردم میزان اعتماد بین افراد که شبیه هم هستند میزان اعتماد بین افرادی که شبیه هم نیستند میزان تصور ارزش‌ها	میزان اعتماد به نهادها در سطوح مختلف میزان احساس تأثیرگذاری بر رویدادها میزان اطلاع‌یابی درباره امورمحلی و ملی و استعدادیابی میزان اطلاع از رابطه با مدیران شهری	تعداد سازمان‌های غیرانتفاعی به ازای هر ۱۰۰۰ نفر تعداد افرادی که در یک پروژه اجتماعی مشارکت دارند تعداد دفعات انجام فعالیت‌های داوطلبانه

روش تحقیق

با توجه به موضوع و ماهیت تحقیق حاضر، بعد از مراجعه به منابع کتابخانه‌ای به بررسی ایده‌ها، دیدگاه‌ها و نظریات مرتبط با شهر خلاق، خلاقیت شهری و سرمایه اجتماعی پرداخته می‌شود و مفاهیم و دیدگاه‌ها و پیشینه‌ی تحقیق کلیدواژگان اصلی تحقیق و دیدگاه‌های پیرامون آن‌ها، شاخص‌های سرمایه اجتماعی، منطقه خلاق شهری، موردبررسی قرار گردیده و درنهایت مدل مفهومی تحقیق طبق معیارها و شاخص‌ها استخراج می‌شود. ساکنین منطقه ۱۱ تهران: بر اساس نتایج حاصل از سرشماری عمومی نفوس و مسکن منطقه ۱۱ تهران در سال ۱۳۹۵ حجم جامعه‌ی آماری ساکنین شهر برابر ۲۸۸۸۸۴ نفر می‌باشد. نمونه آماری شامل جامعه‌ی دانشگاهی و متخصصان شهری شاغل در مراکز علمی: برای بررسی نظرات و دیدگاه‌های جامعه‌ی دانشگاه و متخصصان شهری شاغل در مراکز علمی مصاحبه‌ی تخصصی و عمومی از ابزار پرسشنامه استفاده شد. لازم به یادآوری است در حوزه‌ی تخصصی ۵۰ نفر به‌عنوان حجم نمونه در نظر گرفته‌شده که ۲۵ نفر از بین جامعه‌ی دانشگاهی و متخصصان شهری، ۱۵-۱۰ نفر از بین مدیران و برنامه ریزان شهری و منطقه‌ای و کارکنان شهرداری بومی و تجانس وجود داشته باشد؛ تشکیل می‌دهند (Skulmoski, Hartman and Krhn, 2007)؛ درمجموع با جمع‌آوری داده‌های پرسشنامه‌ای درمجموع ۲۰۰ نفر (با مشارکت شهروندان بومی) به‌عنوان حداقل نمونه‌ی آماری در نظر گرفته شد. ابزارها و فن‌های مورداستفاده در تجزیه‌وتحلیل یافته‌های

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.190.3]
[DOI: 10.61186/jgs.23.70.505]

تحقیق و با تدوین پرسشنامه بر اساس فن دلفی غربال‌سازی مهم‌ترین شاخص‌ها (Habibi and Izadyar, 2014) و طیف لیکرت و مدل تحلیلی پژوهش ارائه شد. در ادامه پژوهش به تجزیه‌وتحلیل یافته‌های تحقیق حاصل از پرسشنامه، نظریات ساکنان، استخراج نظرات متخصصان برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای و... (مرتبط با شهرسازی) (Hsu and Sand ford, 2007) اقدام می‌گردد و درنهایت به جمع‌بندی نتایج حاصل از پژوهش، پاسخ به ابهامات و سؤال‌های تحقیق و ارائه راهکارها و پیشنهادها و راهبردها اشاره شود. در همین راستا جهت پاسخ به سؤال و دست‌یابی به هدف تحقیق جهت بررسی وضعیت توصیفی- تحلیلی پرسشنامه‌ها از نرم‌افزار SPSS و اکسل استفاده شد.

موقعیت جغرافیایی منطقه ۱۱ تهران

منطقه ۱۱ شهر تهران با وسعتی حدود ۱۲۰۰ هکتار و جمعیتی حدود ۲۴۰ هزار نفر از مناطق مهم مرکزی کلان‌شهر تهران به شمار می‌آید. در اکثر طرح‌های فرادست این منطقه به‌عنوان بخشی از هسته مرکزی شهر معرفی‌شده است از ویژگی خاص این منطقه تنوع بسیار فعالیت‌ها و کاربری‌ها است (مهندسان مشاور پارت، ۱۳۸۷). بر اساس مطالعات موجود حدود ۳۰ درصد از سطح منطقه ازنقطه‌نظر نحوه استفاده از زمین به کاربری‌های اختصاص‌یافته که عملکردی حداقل فرامنطقه‌ای دارند. بخش‌هایی که فعالیت مناسب در آن‌ها سکونت و خدمات وابسته به آن است عموماً در قسمت‌های میانی و جنوبی متعلقه استقرار دارند. به‌طورکلی الگوی توزیع کاربری زمین الگویی ترکیبی است (ترکیب و اختلاط کاربری‌ها در جوار هم) و نشانه‌ای از توزیع کاربری‌ها براساس الگوی منطقه‌بندی مشاهده نمی‌شود (مهندسان مشاور پارت، ۱۳۸۷). حساسیت کاربری‌های غیرمسکونی و فرامنطقه‌ای (عمدتاً تجاری و کارگاهی) به دسترسی‌ها سبب استقرار آن‌ها در بدنه‌های اصلی گشته و گسترش این کاربری‌ها به‌طور تدریجی اما مستمر در بافت مسکونی هم‌جوار صورت می‌پذیرد. نحوه استفاده از زمین در منطقه قبل از آنکه متکی به محدوده منطقه به‌عنوان یک منطقه مسکونی باشد در ارتباط با مسائل گسترش کالبدی شهر تهران و مراحل تاریخی است (مهندسان مشاور پارت، ۱۳۸۷) شکل(۱).

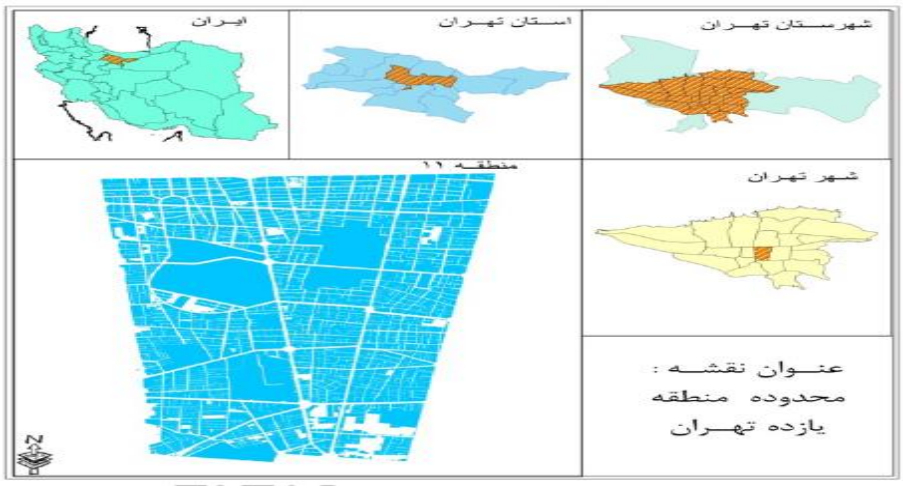

شکل (۱). موقعیت جغرافیایی منطقه ۱۱ تهران

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.190.3]
[DOI: 10.61186/jgs.23.70.505]

بحث و بررسی

بعد از جمع‌آوری یافته‌های تحقیق به‌وسیله پرسشنامه‌ها در راستای پاسخ به سؤالات تحقیق بررسی می‌شود. در این تحقیق یافته‌های جمع‌آوری‌شده در قالب جداول و نمودارها به نمایش گذاشته می‌شود. همان‌طوری که در مبانی و ادبیات نظری گفته شد، روش تحقیق و جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق از نوع میدانی است که برای گردآوری اطلاعات موردنیاز از پرسشنامه استفاده‌شده است. در آخر مبانی نظری به معرفی و توصیف شاخص‌های اصلی تحقیق پرداخته شد، سپس به بیان آماره توصیفی از ویژگی‌های دموگرافیک پاسخگویان خواهیم پرداخت که شامل خصوصیات فردی مانند جنس، تحصیلات آماره‌های توصیفی (مانند فراوانی) و آمارهای استنباطی تهیه‌شده است. در قسمت بعدی نیز به ارائه یافته‌های حاصل از پاسخگویان برای سؤالات تحقیق و بر اساس آماره‌های توصیفی پرداخته می‌شود: بدین‌سان از میان پرسش‌شوندگان (متخصصان و کارشناسان برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای)، ۵۲ نفر مرد و ۴۸ نفر زن می‌باشد و ۳۰ نفر مقطع کارشناسی، ۵۸ نفر کارشناسی ارشد، ۱۲ نفر دکترا می‌باشد.

تحلیل عاملی

مرحله اول: تشکیل ماتریس اولیه داده‌ها: در این قسمت از تحقیق با توجه به محدودیت زمان از ۱۸ شاخص برای سنجش سرمایه اجتماعی استفاده خواهد شد. این شاخص‌ها درواقع نشان‌دهنده‌ی اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، مشارکت مدنی و داوطلبی در اجتماع است. برای سنجش شاخص‌های سرمایه اجتماعی ابتدا تمامی مقادیر به‌صورت نسبی بین صفر تا ۱۰۰ نرمال می‌شود و سپس با استفاده از تحلیل عاملی شاخص‌های سرمایه اجتماعی طبق مناسب بودن الگوی تحلیل عاملی استخراج می‌شود.

مرحله دوم: بررسی مقادیر اشتراکات مربوط به هر متغیر با سایر متغیرهای مربوطه: یکی از اولین خروجی‌های روش تحلیل عاملی، جدول اشتراکات مربوط به هر متغیر است که نشان می‌دهد میزان واریانس مشترک یک متغیر با سایر متغیرهای به کار گرفته‌شده در تحلیل چقدر است. هرچقدر میزان آن در هر شاخص بالاتر باشد، نشان می‌دهد که آن شاخص دارای ارتباط بیشتری با سایر شاخص‌های به کار گرفته‌شده در موضوع است (زبردست و همکاران،۱۳۹۲: ۳۴). استفاده از روش تجزیه به شاخص‌های منتخب، تعداد عامل‌هایی که طبق محاسبه استخراج شد مشخص گردید. برای تعداد عامل‌هایی که باید در این هدف تدوین الگوی منطقه خلاق شهری از منظر سرمایه اجتماعی استخراج می‌شوند ابتدا از معیار موردنظر استفاده شد. برمبنای معیارها تنها عامل‌هایی که مقدار ویژه‌ای دارند انتخاب شد و درصد تغییرات آن‌ها در جدول(۲) نشان داده‌شده است.

جدول (۲). امتیاز استخراج‌شده مؤلفه‌ها

مؤلفه	شاخص	اولیه	امتیاز استخراج‌شده
مشارکت اجتماعی	میزان اعتماد اجتماعی بین مبادلات اجتماعی جدید	۱،۰۰۰	.۷۱۷
	میزان شرکت در انتخابات	۱،۰۰۰	.۷۵۱
	میزان حضور در جلسات مربوط به امور منطقه و اهداف خلاقانه	۱،۰۰۰	.۷۸۳
	تعداد گروه‌های فرهنگی، فراغت و اجتماعی که فرد به آن‌ها تعلق دارد	۱،۰۰۰	.۵۳۳
	تعهد به سازمان‌های داوطلبانه خلاق و نوآور	۱،۰۰۰	.۵۱۸

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.190.3]
[DOI: 10.61186/jgs.23.70.505]

	میزان فراوانی و شدت تعهد و منسجم	۱,۰۰۰	.۸۱۸
اعتماد اجتماعی	میزان اعتماد اجتماعی بین مردم	۱,۰۰۰	.۷۴۰
	میزان صداقت بین مردم	۱,۰۰۰	.۵۶۸
	میزان اعتماد بین افراد که شبیه هم هستند	۱,۰۰۰	.۷۹۹
	میزان اعتماد بین افرادی که شبیه هم نیستند	۱,۰۰۰	.۵۹۲
	میزان تصور ارزش‌ها	۱,۰۰۰	.۷۷۴
مشارکت مدنی	میزان اعتماد به نهادها در سطوح مختلف	۱,۰۰۰	.۸۸۸
	میزان احساس تأثیرگذاری بر رویدادها	۱,۰۰۰	.۹۴۲
	میزان اطلاع‌یابی درباره امورمحلی و ملی و استعدادیابی	۱,۰۰۰	.۸۴۱
	میزان اطلاع از رابطه با مدیران شهری	۱,۰۰۰	.۵۹۳
داوطلبی در اجتماع	تعداد سازمان‌های غیرانتفاعی به ازای هر ۱۰۰۰ نفر	۱,۰۰۰	.۶۱۳
	تعداد افرادی که در یک پروژه اجتماعی مشارکت دارند	۱,۰۰۰	.۷۶۷
	تعداد دفعات انجام فعالیت‌های داوطلبانه	۱,۰۰۰	.۳۴۱

مرحله سوم: بررسی مقادیر کایزر مییر اولکین، آزمون کرویت بارتلت و همبستگی: برای کنترل تناسب داده برای تحلیل عاملی مقدار عددی KMO و آزمون کرویت تلت در نرم‌افزار SPSS محاسبه شد. جدول (۳) نشان‌دهنده‌ی معیار KMO و نتایج آزمون کرویت تلت می‌باشد. با توجه به جدول (۳)، معیار KMO همواره بالاتر از ۵۷۵/. می‌باشد که نشان‌دهنده‌ی مناسب بودن الگوی تحقق منطقه خلاق شهری از منظر رویکرد موردنظر تحلیل عاملی برای پژوهش حاضر می‌باشد به دلیل آنکه سطح معناداری آزمون کرویت بارتلت و مقدار sig=۰۰۰۱/. است ماتریس همبستگی و معناداری را نشان می‌دهد که حاکی از مفید بودن تحلیل عاملی برای داده‌های این پژوهش می‌باشد. جدول (۳) نشان می‌دهد که مقدار KMO بالاتر از ۰,۵ بوده و برای تحلیل عاملی داده‌های مربوطه مناسب می‌باشند. هم‌چنین مقدار آمار بارتلت بر اساس عدد به‌دست‌آمده در حد پذیرش قرار دارد.

جدول (۳). آزمون بارتلت و مقدار عددی KMO از نتایج تحلیل عاملی

مقادیر کایزر مییر اولکین و بارتلت		
مقادیر کفایت نمونه‌گیری کایزر مییر اولکین		.۵۷۵
آزمون کرویت بارتلت	کای اسکوئر	۸۷۹,۳۳۰
	درجه آزادی	۱۵۳
	سطح معناداری	.۰۰۰

مرحله چهارم: بررسی واریانس تبیین شده‌ی موضوع و تعیین تعداد عوامل منتخب: بررسی موضوعات و شروط در جدول (۴) نشان می‌دهد که ۶ عامل نهایی به‌عنوان عوامل نهایی مبین تدوین الگوی منطقه خلاق شهری نمونه مطالعاتی شناخته‌شده‌اند. دلیل این موضوع این است که مقادیر ویژه هریک از عوامل شش‌گانه، بالاتر از مقدار ۱ بوده است؛ و بررسی شرط دوم نشان می‌دهد که واریانس تجمعی تبیین شده توسط عوامل مربوطه در نمونه مطالعاتی در حدود ۶۹,۸۷۹ است که عوامل مربوطه گویای تبیین تدوین الگوی منطقه خلاق شهری در

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.190.3]
[DOI: 10.61186/jgs.23.70.505]

منطقه یازده شهر تهران بوده و ۷۰ درصد مقدار تحقق الگو برمبنای رویکرد سرمایه اجتماعی را بیانگر است. بر اساس مطالعات نظری و عملی دقت بالایی را نشان می‌دهد. هر عامل تحقیق به‌صورت مستقل بیش از ۱۰ درصد واریانس به‌دست‌آمده است و تا جایی که عامل اول ۱۶٫۴۲ درصد بوده و مهم‌ترین و اصلی‌ترین عامل در تدوین الگوی منطقه خلاق شهری است و عامل دوم ۳۲٫۶۵ به‌دست‌آمده است. به‌عبارتی‌دیگر مجموع عامل اول و دوم حدود ۴۹٫۰۷ درصد است و نصف تحقق الگوی منطقه‌ی خلاق شهری را تبیین می‌کند. هم‌چنین نتایج جدول (۴) واریانس تجمعی نشان می‌دهد که مقادیر عوامل درون آن تغییریافته است و جایگاه برخی از شاخص‌ها در ارتباط با عوامل بعد از چرخش نهایی مربوطه تغییریافته است و جز عوامل چرخش نهایی می‌باشد.

جدول (۴). عوامل استخراج‌شده و درصد تغییرات آن‌ها

	مجموع مجذور چرخش یافته نهایی			مجموع مجذور بارهای استخراجی			مقدار خاص آغازین		
	درصد واریانس تجمعی	درصد واریانس	کل	درصد واریانس تجمعی	درصد واریانس	کل	درصد واریانس تجمعی	درصد واریانس	کل
عامل اول	۱۶٫۴۲۹	۱۶٫۴۲۹	۲٫۹۵۷	۲۰٫۹۵۵	۲۰٫۹۵۵	۳٫۷۷۲	۲۰٫۹۵۵	۲۰٫۹۵۵	۳٫۷۷۲
عامل دوم	۳۲٫۶۵۶	۱۶٫۲۲۷	۲٫۹۲۱	۳۷٫۵۷۶	۱۶٫۶۲۱	۲٫۹۹۲	۳۷٫۵۷۶	۱۶٫۶۲۱	۲٫۹۹۲
عامل سوم	۴۶٫۴۵۱	۱۳٫۷۹۵	۲٫۴۸۳	۴۷٫۷۵۰	۱۰٫۱۷۴	۱٫۸۳۱	۴۷٫۷۵۰	۱۰٫۱۷۴	۱٫۸۳۱
عامل چهارم	۵۵٫۳۸۶	۸٫۹۳۵	۱٫۶۰۸	۵۶٫۶۶۶	۸٫۹۱۵	۱٫۶۰۵	۵۶٫۶۶۶	۸٫۹۱۵	۱٫۶۰۵
عامل پنجم	۶۲٫۶۴۰	۷٫۲۵۴	۱٫۳۰۶	۶۳٫۳۲۱	۶٫۶۵۵	۱٫۱۹۸	۶۳٫۳۲۱	۶٫۶۵۵	۱٫۱۹۸
عامل ششم	۶۹٫۸۷۹	۷٫۲۳۹	۱٫۳۰۳	۶۹٫۸۷۹	۶٫۵۵۸	۱٫۱۸۱	۶۹٫۸۷۹	۶٫۶۵۸	۱٫۱۸۱

مرحله پنجم: محاسبه ماتریس عاملی دوران یافته و تعیین مقادیر ارتباط شاخص‌ها با عوامل منتخب جهت نام‌گذاری و تفسیر عوامل مربوطه: در این مرحله از تحقیق و بعد از تعیین واریانس هریک از عوامل تعیین‌کننده‌ی تدوین الگوی منطقه خلاق شهری، ماتریس عوامل دوران یافته داده‌ها مربوطه به دست آورند که شرایط را برای نام‌گذاری و شناسایی عامل‌های تحقیق با امتیاز مشخص‌شده آسان‌تر کرده و مشخص می‌سازد. درواقع جدول پایین همان عامل‌هایی که در جدول (۴) بر اساس درصد واریانس تجمعی به‌دست‌آمده است با روش چرخش واریماکس دوران یافته است.

انتخاب روش دوران عوامل

برای تعیین نوع دوران عوامل با استفاده از نرم‌افزار SPSS ماتریس ضرایب همبستگی بین عوامل استخراج‌شده است که موردبررسی قرار گرفت. به دلیل آنکه ماتریس قدر مطلق ۳۲/. بزرگ‌تر نیست بنابراین بین عوامل منتخب همبستگی وجود ندارد و طبق جداول (۵ و ۶)دوران متعامد و با استفاده از روش دوران واریمکس، عوامل موردنظر و روابط شاخص‌ها جهت اجرای منطقه خلاق شهری در سایه سرمایه اجتماعی تبیین و مشخص می‌شود.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.190.3]
[DOI: 10.61186/jgs.23.70.505]

جدول (۵). ماتریس ضرایب همبستگی بین عوامل استخراج‌شده

	مؤلفه‌ها					
	عامل اول	عامل دوم	عامل سوم	عامل چهارم	عامل پنجم	عامل ششم
میزان اعتماد اجتماعی بین مبادلات اجتماعی جدید	-.۲۵۱	.۱۹۰	.۳۹۹	.۶۰۳	-.۰۵۴	-.۳۰۳
میزان شرکت در انتخابات	.۴۱۰	-.۴۸۹	.۲۸۹	.۴۷۶	.۰۷۷	.۱۶۹
میزان حضور در جلسات مربوط به امور منطقه و اهداف خلاقانه	-.۲۳۳	.۱۷۴	.۴۰۰	-.۷۳۰	.۰۳۵	.۰۷۴
تعداد گروه‌های فرهنگی، فراغت و اجتماعی که فرد به آن‌ها تعلق دارد	.۵۱۲	.۱۳۳	.۲۵۰	.۰۱۳	-.۱۸۳	-.۳۹۶
تعهد به سازمان‌های داوطلبانه خلاق و نوآور	.۰۸۹.	.۲۴۹	.۳۸۸	-.۰۶۱	.۵۴۱	-.۰۰۴
میزان فراوانی و شدت تعهد و منسجم	.۵۵۲	.۰۸۰	.۶۷۶	.۰۶۰	-.۱۸۸	-.۱۱۰
میزان اعتماد اجتماعی بین مردم	.۷۰۸	.۰۵۹	.۲۰۹	-.۴۰۶	.۰۳۴	.۱۶۱
میزان صداقت بین مردم	.۵۶۸	.۳۱۹	-.۳۷۴	-.۰۰۸	.۰۲۷.	-.۰۵۰
میزان اعتماد بین افراد که شبیه هم هستند	.۸۵۶	.۱۳۸	.۰۰۱	-.۰۱۰	.۲۱۵	.۰۲۹
میزان اعتماد بین افرادی که شبیه هم نیستند	.۴۸۶	.۲۴۹	-.۳۱۶	.۰۰۷	.۴۳۹	.۰۳۵
میزان تصور ارزش‌ها	.۷۶۹	.۳۶۱	.۰۱۳	.۱۹۰	-.۰۹۳	.۰۷۸
میزان اعتماد به نهادها در سطوح مختلف	-.۱۵۳	.۸۴۵	-.۳۰۵	.۱۳۵	-.۱۳۷	.۱۴۳
میزان احساس تأثیرگذاری بر رویدادها	-.۲۳۴	.۸۹۳	.۰۲۶	.۲۵۱	-.۱۵۵	-.۰۳۹
میزان اطلاع‌یابی درباره امورمحلی و ملی و استعدادیابی	-.۲۱۶	.۸۰۳	.۳۴۷	-.۱۶۵	-.۰۲۰	.۰۳۳
میزان اطلاع از رابطه با مدیران شهری	-.۴۶۳	.۲۳۲	.۲۵۴	.۰۵۵	.۱۸۸	.۴۷۱
تعداد سازمان‌های غیرانتفاعی به ازای هر ۱۰۰۰ نفر	.۰۲۵	-.۰۷۷	.۱۹۲	.۳۷۷	.۱۲۶	.۶۴۲
تعداد افرادی که در یک پروژه اجتماعی مشارکت دارند	.۲۹۱	-.۱۲۶	.۰۶۹	-.۱۴۱	-.۶۸۹	.۴۰۹
تعداد دفعات انجام فعالیت‌های داوطلبانه	-.۳۲۰	-.۲۲۱	.۳۹۴	-.۰۲۱	.۰۹۱	-.۱۶۰

جدول (۶). عوامل دوران یافته و بار عامل آن‌ها برای تدوین الگوی منطقه خلاق شهری از منظر سرمایه اجتماعی

	مؤلفه‌ها					
	عامل اول	**عامل دوم**	**عامل سوم**	**عامل سوم**	**عامل چهارم**	**عامل ششم**
میزان اعتماد اجتماعی بین مبادلات اجتماعی جدید	.۳۳۷	-.۴۳۵	.۳۰۶	-.۵۰۰	.۰۷۸	.۲۵۲
میزان شرکت در انتخابات	-.۵۲۱	.۰۲۷	.۳۹۷	-.۳۶۸	.۴۳۰	-.۰۰۳

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.190.3]
[DOI: 10.61186/jgs.23.70.505]

میزان حضور در جلسات مربوط به امور منطقه و اهداف خلاقانه	.۱۴۵	-.۲۷۱	.۰۴۹	.۸۲۲	-.۰۷۰	.۰۸۴
تعداد گروه‌های فرهنگی، فراغت و اجتماعی که فرد به آن‌ها تعلق دارد	.۰۱۳	.۱۶۶	.۶۳۹	-.۰۶۰	-.۳۰۵	.۰۰۱
تعهد به سازمان‌های داوطلبانه خلاق و نوآور	.۰۹۲	.۰۶۶	.۲۲۲	.۲۴۳	.۲۰۳	.۵۹۶
میزان فراوانی و شدت تعهد و منسجم	-.۰۲۶	.۰۰۴	.۸۹۶	.۰۸۲	.۰۹۰	-.۰۱۵۳
میزان اعتماد اجتماعی بین مردم	-.۲۰۰	.۴۸۴	.۴۸۸	.۴۶۹	.۰۴۶	-.۰۷۴
میزان صداقت بین مردم	.۱۱۲	۷۰۸	.۱۲۰	-.۰۷۴	-.۱۷۸	-.۰۴۹
میزان اعتماد بین افراد که شبیه هم هستند	-.۱۶۸	.۷۲۶	.۴۷۶	.۰۴۲	.۰۴۶	.۱۱۷
میزان اعتماد بین افرادی که شبیه هم نیستند	-.۰۱۱	.۷۰۹	-.۰۱۱	-.۰۱۶	.۰۰۸	.۲۹۹
میزان تصور ارزش‌ها	.۱۵۳	.۶۴۹	.۵۴۱	-.۱۲۵	.۰۹۵	-.۱۰۹
میزان اعتماد به نهادها در سطوح مختلف	.۸۶۶	.۲۹۲	-.۲۰۲	-.۰۷۴	.۰۲۳	-.۰۷۷
میزان احساس تأثیرگذاری بر رویدادها	.۹۵۷	.۰۲۹	.۰۴۸	-.۱۳۴	.۰۱۳	.۰۷۰
میزان اطلاع‌یابی درباره امورمحلی و ملی و استعدادیابی	.۷۹۹	-.۰۸۹	.۱۷۸	.۳۵۴	.۰۵۵	.۱۸۶
میزان اطلاع از رابطه با مدیران شهری	.۳۳۱	-.۲۷۴	-.۲۲۶	.۲۰۰	.۵۴۳	.۱۵۳
تعداد سازمان‌های غیرانتفاعی به ازای هر ۱۰۰۰ نفر	-.۰۴۵	.۰۲۴	.۰۰۴	-.۱۱۵	.۷۷۱	-.۰۴۶
تعداد افرادی که در یک پروژه اجتماعی مشارکت دارند	-.۰۶۵	.۰۵۸	.۲۵۸	.۱۷۰	.۱۶۹	-.۷۹۷
تعداد دفعات انجام فعالیت‌های داوطلبانه	-.۱۲۶	-.۵۱۷	.۰۷۳	.۰۷۰	.۰۱۳	.۲۱۹

بدین ترتیب و بر اساس ماتریس عاملی چرخش یافته نهایی بعد از تکرار ۱۰ دوران واریماکس، ۶ عامل نهایی در نمونه مطالعاتی به دست آمد. پس از استخراج عامل‌ها، اینک باید به نام‌گذاری عامل‌ها پرداخت. دشوارترین مرحله در تحلیل عاملی انتخاب عنوان عامل‌ها است. در این قسمت به تفسیر عناوین عامل‌ها پرداخته می‌شود:

عامل اول: این عامل، ۱۶,۴۲۹ واریانس کل را تبیین می‌نماید و بر اساس ماتریس فیلتر شده نهایی با شاخص‌های میزان اعتماد اجتماعی بین مبادلات اجتماعی جدید، میزان شرکت در انتخابات، میزان حضور در جلسات مربوط به امور منطقه و اهداف خلاقانه، تعداد گروه‌های فرهنگی، فراغت و اجتماعی که فرد به آن‌ها تعلق دارد، تعهد به سازمان‌های داوطلبانه خلاق و نوآور، میزان فراوانی و شدت تعهد و منسجم همبسته بوده و در ارتباطِ نزدیکی است. بدین ترتیب عامل اول را تحت عنوان منطقه مشارکت محور نام‌گذاری شده است.

عامل دوم: این عامل، ۳۲,۶۵۶ واریانس کل را تبیین می‌نماید و بر اساس فیلتر شده نهایی با شاخص‌های میزان اعتماد اجتماعی بین مردم، میزان صداقت بین مردم، میزان اعتماد بین افراد که شبیه هم هستند، میزان اعتماد

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.190.3]
[DOI: 10.61186/jgs.23.70.505]

بین افرادی که شبیه هم نیستند و میزان تصور ارزش‌ها ارتباط همبستگی نزدیکی دارد و بدین ترتیب می‌توان این عامل را منطقه خلاق اعتماد محور نام‌گذاری نمود.

عامل سوم: عامل سوم،۴۶,۴۵۱ واریانس کل را تبیین می‌نماید و بر اساس فیلتر شده نهایی با شاخص‌های تعداد سازمان‌های غیرانتفاعی به ازای هر ۱۰۰۰ نفر، تعداد افرادی که در یک پروژه اجتماعی مشارکت دارند، تعداد دفعات انجام فعالیت‌های داوطلبانه، همبسته بوده و در ارتباط نزدیکی است. بدین ترتیب عامل سوم با عنوان منطقه خلاق داوطلب محور نام‌گذاری شده است.

عامل چهارم: عامل چهارم،۵۵,۳۸۶ واریانس کل را تبیین می‌نماید و بر اساس فیلتر شده نهایی با شاخص‌های میزان شرکت در انتخابات، میزان حضور در جلسات مربوط به امور منطقه و اهداف خلاقانه، تعداد گروه‌های فرهنگی، فراغت و اجتماعی که فرد به آن‌ها تعلق دارد، میزان اطلاع‌یابی درباره امورمحلی و ملی و استعدادیابی، میزان اطلاع از رابطه با مدیران شهری، تعداد دفعات انجام فعالیت‌های داوطلبانه، تعداد افرادی که در یک پروژه اجتماعی مشارکت دارند همبسته بوده و ارتباط نزدیکی دارد بدین ترتیب می‌توان این عامل را، عامل منطقه خلاق اجتماع‌محور تلقی کرد.

عامل پنجم: عامل پنجم،۶۲,۶۴۰ واریانس کل را تبیین می‌نماید و بر اساس فیلتر شده نهایی با شاخص‌های میزان حضور در جلسات مربوط به امور منطقه و اهداف خلاقانه، میزان احساس تأثیرگذاری بر رویدادها، میزان اطلاع‌یابی درباره امورمحلی و ملی و استعدادیابی،

میزان اطلاع از رابطه با مدیران شهری، میزان تعهد به سازمان‌های داوطلبانه خلاق و نوآور همبسته بوده و ارتباط نزدیکی دارد بدین ترتیب می‌توان این عامل را، عامل منطقه خلاق نوآور نام‌گذاری کرد.

عامل ششم: عامل ششم،۶۹,۸۷۹ واریانس کل را تبیین می‌نماید و بر اساس فیلتر شده نهایی با شاخص‌های میزان اعتماد اجتماعی بین مبادلات اجتماعی جدید، تعداد گروه‌های فرهنگی، فراغت و اجتماعی که فرد به آن‌ها تعلق دارد، میزان صداقت بین مردم، میزان اعتماد به نهادها در سطوح مختلف، میزان اطلاع‌یابی درباره امورمحلی و ملی و استعدادیابی، میزان اطلاع از رابطه با مدیران شهری، میزان احساس تأثیرگذاری بر رویدادها، تعداد افرادی که در یک پروژه اجتماعی مشارکت دارند، تعداد دفعات انجام فعالیت‌های داوطلبانه، میزان تصور ارزش‌ها همبسته بوده و ارتباط نزدیکی دارد بدین ترتیب می‌توان این عامل را، عامل منطقه خلاق توسعه محور نام‌گذاری کرد.

با توجه به ارتباط هریک از عوامل استخراج‌شده با شاخص‌های تحقیق و با توجه به مطالعات نظری و تجربی در ارتباط با موضوع تحقیق، عوامل نام‌گذاری شد و به شرح جدول (۷) می‌باشد: در نام‌گذاری عوامل تلاش شده است عواملی که ازلحاظ محتوایی و طبق مرور متون نظری ارتباط نزدیکی با هم معیار و محدوده مطالعاتی دارند نام‌گذاری شود.

جدول (۷). عوامل استخراج‌شده، بار عاملی و نام‌گذاری آن‌ها

عامل	عامل اول	عامل دوم	عامل سوم	عامل سوم	عامل چهارم	عامل ششم
منطقه خلاق مشارکت محور	-.۲۹۲	.۷۳۳	.۶۰۶	-.۰۱۵	-.۰۲۰	-.۱۰۰
منطقه خلاق اعتماد محور	.۹۲۵	.۳۰۳	.۱۰۸	.۱۲۳	-.۰۲۸	.۱۶۱

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.190.3]
[DOI: 10.61186/jgs.23.70.505]

منطقه خلاق داوطلب محور	.۰۲۵	-.۵۲۸	.۷۰۴	.۲۷۱	.۳۱۷	.۲۲۶
منطقه خلاق اجتماع‌محور	.۱۱۹	-.۰۴۸	.۱۱۹	-.۹۱۰	.۳۶۵	.۰۸۶
منطقه خلاق نوآور	-.۲۱۱	.۲۳۷	-.۲۳۳	.۰۹۸	.۲۱۲	.۸۸۹
منطقه خلاق توسعه محور	.۰۱۷	.۱۸۶	-.۲۳۸	.۲۷۰	.۸۴۹	-.۳۴۰

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف تدوین الگوی منطقه‌ی خلاق شهری از منظر سرمایه اجتماعی صورت گرفته است. سؤال اصلی تحقیق مهم‌ترین عوامل تحقق رویکرد سرمایه اجتماعی اثرگذار در دست‌یابی به منطقه خلاق شهری کدم‌اند؟ نتایج به‌دست‌آمده از این تحقیق بیانگر این مطلب است که عامل اول منطقه خلاق اعتماد محور بیشترین امتیاز از منظر رویکرد سرمایه اجتماعی کسب کرده است؛ طبق نظر لندری و بیانچینی، ۱۹۹۵، با تقویت زیرساخت‌های اقتصادی و کسب‌وکارهای محلی و شهری اعتماد و مشارکت را می‌توان بهبود بخشید و عامل اعتماد محور را در بین ساکنان و ظرفیت‌های منطقه یازده شهر تهران تضمین کرد. درواقع، اثبات این عامل خلاق مشارکت محور، مهر تأییدی بر نظریه پاتنام، معتقد است که سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از مفاهیمی، مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌هاست که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه‌ی اعضای یک اجتماع می‌شود. در این پژوهش، رابطه بین سرمایه اجتماعی و تدوین الگوی منطقه خلاقِ شهری، عامل منطقه خلاق داوطلب محور از لحاظ امتیاز در رتبه سوم قرار می‌گیرد. بامطالعه بررسی سرمایه اجتماعی در سراسر کشور و بخصوص منطقه یازده تهران با تحقیقات گذشته (کسائی و همکاران،۱۳۹۰)، مبنی بر اعتماد فردی و اجتماعی میزان همبستگی بالایی دارد. بررسی پیشینه‌ی نظری پژوهش، چارچوبی را برای تدوین الگوی منطقه‌ی خلاق شهری از منظر سرمایه اجتماعی ارائه می‌دهد. این الگو در چهارچوب معیارها و شاخص رویکرد سرمایه اجتماعی شکل‌گرفته و مورد تأیید قرار گرفت. به نحوی از یک دیدگاه می‌توان گفت نهادهای اجتماع محلی اجتماع‌محور در منطقه یازده تهران، به‌واسطه‌ی ایجاد بستر همکاری، مشارکت در مواقع پس از خلاقیت و پیش از آن، پشتوانه و حمایت مناسبی را فراهم می‌سازد. در این راستا می‌توان نتایج پژوهش‌هایی مانند کلانتری و همکاران، (۱۳۸۸)، بریمانی و همکاران، (۱۳۹۶)، دژمان و همکاران، (۱۳۹۱)، همخوانی دارد؛ به‌طوری‌که توانمندسازی مردم منطقه، تدوین برنامه‌ریزی اجتماع‌محور در زمینه اصول و سازوکارهای همکاری و مشارکت به‌صورت گروهی نقش مهمی را در پیشبرد اهداف و برنامه‌ها و سیاست‌های منطقه خلاق اجتماع‌محور ایفا می‌کند.

عامل اول با نام «منطقه خلاق مشارکت محور» بر مشارکت شهروندان و متخصصان شهری تأکید دارد. مشارکت یکی از اصول اصلی و مهم گفتمان برنامه‌ریزی و عنصر ارزشمند حقوق شهروندی است که در قالب تصمیم دموکراتیک در سطح جهان به‌خصوص کشورهای درحال‌توسعه همانند ایران قابل اهمیت است. لزوم اجرای برنامه‌ریزی مشارکتی در منطقه خلاق، نیازهای اجتماعی با رویکردی از بالا به پایین (حضور مردم) و تخصص محور معنا پیدا می‌کند.

عامل دوم با نام «منطقه خلاق اعتماد محور» بر تصمیمات و اصل کنترل و توازن بین تصمیمات منطقه‌ای است که دموکراسی و تضمین کارکرد عملی بین مردم و نهادها شکل می‌گیرد و موجب افزایش پاسخ‌گویی و فراهم

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.190.3]
[DOI: 10.61186/jgs.23.70.505]

کردن بین کنشگران و تصمیم گیران شهری می‌شود. با حضور اعتماد بین شهروندان ایده‌ها به ثروت‌ها و شبکه‌ها و هنجارها و ارزش‌ها به فهمی درست بین اجتماعات منطقه‌ای و شهری تبدیل می‌شود.

عامل سوم با نام «منطقه خلاق داوطلب محور»، با اجرای طرح‌های توانمندسازی در منطقه ۱۱ شهر تهران، برنامه‌ها و مدیریت یکپارچه با حضور داوطلبانه هیئت‌امنای محلی و مشارکتی مشکلات شناسایی‌شده و به نفع مردم می‌توان افراد مستعد را پرورش دارد و به یک منطقه‌ی خلاق شهری تبدیل کرد و فعالیت‌های فرهنگی-هنری، فناوری را برای ساکنان فراهم ساخت و از پراکندگی اقدامات معلق، نتایج بهتری حاصل کرد.

عامل چهارم «منطقه خلاق اجتماع‌محور» نام‌گذاری شده است و با تشکیل و تقویت پایه‌های سازمان اجتماع‌محور می‌توان مشارکت را در سطوح مالی، فکری و کالبدی در منطقه ۱۱ تهران شاهد بود و با حل مسائل فردی و اجتماعی، بستر حضور فعال ساکنان فراهم می‌شود و مشارکت مسبب اصلی انسجام میان شهروندان و مسئولانِ شهری می- شود و حس مسئولیت و همیاری شکل می‌گیرد و درگیری و نزاع و درگیری کاهش پیدا می‌کند.

عامل پنجم با نام «منطقه خلاق نوآور» نام‌گذاری شده است. منطقه خلاق در حوزه‌ی مطالعات شهری در دست‌یابی به جامعه‌ای دانا محور و توسعه محور مورد تأکید قرار گرفته است. در این راستا منطقه ۱۱، محلی برای صنایع خلاق و نوآور و اقتصاد دانایی تبدیل می‌شود و سرمایه‌ها را جذب می‌کند و با همراهی رویکرد سرمایه اجتماعی پدیده‌ای مثبت در شکوفایی و مشارکت سرمایه‌های انسانی است.

عامل ششم با نام «منطقه خلاق توسعه محور» نام‌گذاری شده است. چنین منطقه‌ای برای توسعه باید افراد خلاقی یعنی نویسندگان، شاعران، پژوهشگران و هنرمندان و مهندسان را در محیطی جذاب جذب کند و در محیط منطقه جذب شوند و شرایط محیطی و فرهنگی و اقتصادی بهتری را شکل دهند و ازاین‌رو ازلحاظ کالبدی و اقتصادی و فرهنگی محیط برای توسعه و بهره‌برداری از خلاقیت افراد تسهیل می‌شود و افراد متخصص و خلاق می‌توانند در کنار هم فعالیت کنند و بستر مناسب را جهت بروز ایده‌های ساکنان و تبادل این ایده‌ها و درنهایت به‌مثابه حل مشکلات و مسائل توسعه اقتصادی، اجتماعی و شهری فراهم می‌کند.

پیشنهادات

گسترش و توسعه سازمان‌ها و انجمن‌های داوطلبانه در به‌کارگیری سرمایه‌های اجتماعی آن‌ها، در جهت مشارکت شهروندان روشی مناسب برای توسعه و ارتقای خلاقیت منطقه در تمامی ابعاد آن خواهد بود؛ بنابراین شکل‌گیری و توسعه نهادهای داوطلبانه نیازهای محلی و استعدادهای بالقوه را شکوفا می‌کند.

تدوین قوانین ساختاری در جهت مشارکت همگانی باعث بااهمیت زدن روابط بین توسعه و خلاقیت سازی با تشکیل نهادهای مردمی می‌شود و شناخت عناصر و گروه‌های اجتماعی بیشترین تأثیرات را بر بهبود سازوکارهای محلی دارد و روند دست‌یابی به منطقه‌ای پایدار فراهم می‌شود.

از نظر پایگاه شهروندی، گستره سطح آگاهی مردم کانون تحقق پایداری هست که برای تحقق این مسئله در محلات منطقه یازده نیاز به تحرک سرمایه اجتماعی در فضاهای شهری است و احساس می‌شود و پیوندها و شبکه‌های اجتماعی در بعد شناختی و ساختاری مطرح می‌شود و تعادل بین نیازها و فرصت‌های موجود اجتماعی شکل می‌گیرد.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.190.3]
[DOI: 10.61186/jgs.23.70.505]

منابع

سرور، رحیم؛ اکبری، مجید؛ امانی، مریم؛ طالشی انبوهی؛ مرضیه. (۱۳۹۵). **تحلیل کارایی محلات شهری ازلحاظ شاخص‌های شهر خلاق، مطالعه موردی: شهر بناب**، فصلنامه جغرافیا، ۱۴(۴۸): ۳۵۱-۳۲۲.

شاطریان؛ محسن، حیدری سورشجانی؛ رسول، ورفی نژاد؛ لیلا. (۱۳۹۶)، **اثرات توان گردشگری در گسترش زیرساخت‌ها و ایجاد شهر خلاق مطالعه موردی: شهر کرمانشاه**، فصلنامه جغرافیا، ۱۵(۵۲):۲۱۶-۲۰۱.

عشاقی؛ پریناز. (۱۳۹۵). **بومی‌سازی شاخص‌های شهر خلاق در انطباق با الگوی ایرانی – اسلامی گردشگری مطالعه موردی: شهر اصفهان**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، استاد راهنما: مهری اذانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد.

ضرابی، اصغر؛ موسوی، میرنجف؛ باقری کشکولی؛ علی. (۱۳۹۳). **بررسی میزان تحقق‌پذیری شهر خلاق (مقایسه‌ی تطبیقی بین شاخص‌های توسعه‌ی پایدار شهری و معیارهای ایجاد شهر خلاق، نمونه مورد شهرهای استان یزد)**، فصلنامه جغرافیا و توسعه فضای شهری، ۱: ۱۷-۱.

مختاری ملک آبادی، رضا؛ سقایی، محسن؛ ایمان؛ فاطمه. (۱۳۹۳). **سطح‌بندی مناطق پانزده‌گانه شهر اصفهان ازلحاظ شاخص‌های شهر خلاق با استفاده از مدل‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای**، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری ۵(۱۶): ۱۰۵-۱۲۰.

Biswas, Amiya, (2001), **Social Resources Theory, Social sciences**, Encyclopedia of Sociology.

Dan Eugen Ratiu, (2013), **Creative cities and/or sustainable cities: Discourses and practices, City**, Project: Culture and Creativity in the Age of Globalization: A Study on the Interactions between Cultural Policy and Artistic Creativity.

Daffara, P. (2011**). Rethinking tomorrow's cities: Emerging issues on city foresight**. Futures. https://doi.org/10.1016/j.futures.2011.05.009.

Daniela, S., Daniel, P., Radu, P., Andrei, S. (2014), **Territorial Distribution of Creative Poles in Romania**, Procedia – Social and Behavioral Sciences, Vol.122, pp.184 - 188.

Habibi, Arash, Azam Sarafrazi, and Sedigheh Izadyar. (2014), "**Delphi Technique Theoretical Framework in Qualitative Research**." The International Journal of Engineering and Science 3(4):8-13.

Hsu, Chia-Chien and Brian A. Sandford. (2007), "**The Delphi Technique: Making Sense of Consensus." Practical Assessment**, Research & Evaluation 12(10):1-8.

Hsu, C. and Sandford, B. (2007) **The Delphi Technique: Making Sense of Consensus. Practical Assessment, Research & Evaluation**, 12, 1-8. http://pareonline.net/pdf/v12n10.pdf.

Landry, Charles, (2014), **Helsinki Creative City Index: Harnessing the Collective Imagination, Helsingin kaupungin tietokeskus Helsingfors stads fakta central**, City of Helsinki Urban Facts.

Labun, Lona, (2014), **Structural Holes, Network Data Collected via Web** (book), published by Springer.

Lee, Robert, (2006), **the Role of Cognitive Social Capital in Entrepreneurial Learning: A Comparison of Nascent Entrepreneurs**, Organizational Learning and Knowledge Capabilities. Conference: British Academy of Management.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.190.3]
[DOI: 10.61186/jgs.23.70.505]

Landry, Charles, (2000), **the Creative City**, Routledge, 2012 M05 4 - 352 pages.
Qi, Xiaoying, (2018), **Social Capital, The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social Theory**, Publisher: London: Wiley Blackwell.
Romein, Arie, (2009), **key Elements of Creative City Development: An Assessment of Local Policies in Amsterdam and Rotterdam, Urban and Mobility Studies**, Publishers Delft University of Technology.
R. S, Burt, (2000), **the social capital of French and American managers**, Organization Science.
R. J, McGrath, (2005), **The Importance of Building Social Capital**, Quality Progress, 2-38.
Yencken, David, (2013)**, Creative Cities**, Space Place and Culture, Published in Space Plice & Calwe in 2013 by Future Leaders www.futureleaders.com.au.
Maness, Michael, (2017), **A Theory of Strong Ties, Weak Ties, and Activity Behavior: Leisure Activity Variety and Frequency**, Transportation Research Record Journal of the Transportation Research Board.
Schuller, T, (2010), **Networks and Communities of Knowledge**, International Encyclopedia of Education (Third Edition).
Skulmoski, Gregory J., Francis T. Hartman, and Jennifer Krahn. (2007), "**The Delphi Method for Graduate Research**." Journal of Information Technoloau ducation 6:1.
Machalek, Richard, (2015)**, Sociobiology and Sociology: A New Synthesis, International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences** (Second Edition).
United Nations. (2016). UN World Cities Report 2016: **Abridged Edition. UN Habitat**. Retrieved from http://wcr.unhabitat.org/wp-content/uploads/2017/02/WCR-2016_-Abridgedversion-1.pdf.
United Nations, (2015), **Principles for Better Cities**, Circles of Social life, https://www.westernsydney.edu.au/ics/research/impact/circles_of_sustainability.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.190.3]
[DOI: 10.61186/jgs.23.70.505]